

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระทรวงสาธารณสุข รายงานอัตราการตายต่อประชากร 100,000 คน ในปี 2549 - 2551 ว่ามีแนวโน้มสูงขึ้น คือ 385.2, 385.9 และ 390.3 ตามลำดับ สำหรับสาเหตุการเสียชีวิตคือ เกิดจากกลุ่มโรคติดเชื้อ การตั้งครรภ์ ภาวะบางอย่างที่เกิดในเด็กและปริกำเนิดและขาดสารอาหารมากที่สุด (สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, 2551) พยาบาลเป็นบุคลากรหนึ่งในทีมสุขภาพที่มีบทบาทสำคัญในการดูแลผู้ป่วยเหล่านี้ แต่จากข้อมูลของสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ ในปี 2550 พบว่า มีพยาบาลวิชาชีพในระบบ 105,398 คน ในขณะที่มีผู้ใช้บริการเป็นผู้ป่วยนอกเกือบ 40 ล้านคน มีผู้ป่วยที่มีอาการหนักต้องนอนโรงพยาบาล 9 ล้านกว่าคน เมื่อคำนวณความต้องการพยาบาลวิชาชีพ เพื่อรองรับบริการสุขภาพที่เพิ่มขึ้น จะต้องมีพยาบาลทั้งหมด 130,000 คน ยังขาดอีกประมาณ 24,000 คน จึงจะได้สัดส่วนพยาบาลต่อประชากรที่เหมาะสมตามมาตรฐานองค์การอนามัยโลกคือ 1 ต่อ 500 คน จากการวิเคราะห์สถานการณ์การใช้และการกระจายกำลังคนพยาบาลวิชาชีพ ในปี พ.ศ.2551 จากฐานข้อมูลสภาวะการพยาบาล พบว่า มีพยาบาลวิชาชีพอายุต่ำกว่า 60 ปี ที่มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพที่เป็นปัจจุบัน 118,395 คน ในจำนวนนี้มีเพียงร้อยละ 79.46 ที่ทำงานบริการพยาบาล ร้อยละ 8.98 ทำงานสนับสนุนบริการ ร้อยละ 4.51 ประกอบอาชีพอื่น ร้อยละ 4.05 ทำงานด้านบริหารการพยาบาล และมีเพียงร้อยละ 3.0 ที่ทำงานเป็นอาจารย์พยาบาล จะเห็นได้ว่าพยาบาลเป็นกำลังคนกลุ่มที่มีความขาดแคลนอย่างมากเมื่อเปรียบเทียบกับความต้องการในปัจจุบัน (คมชัดลึก, 2552)

การผลิตพยาบาลแต่เดิมเป็นหน้าที่ของสถาบันการศึกษาของภาครัฐ แต่เนื่องจากจำนวนพยาบาลที่ผลิตได้ยังไม่เพียงพอ ภาคเอกชนจึงเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม นักศึกษาส่วนใหญ่ยังมีความนิยมในการเรียนในสถาบันของภาครัฐมากกว่า อีกทั้งการศึกษาในภาคเอกชนจะมีความแตกต่างจากภาครัฐที่ชัดเจนในเรื่องของค่าใช้จ่ายในการศึกษา ซึ่งภาระรับผิดชอบนี้จะตกอยู่ที่นักศึกษาและครอบครัวทั้งหมด และจากการศึกษาของนิภัทธร อยู่พุ่ม (2549) ในนักศึกษาพยาบาลในมหาวิทยาลัยเปิดพบว่า สถานการณ์/ปัญหาที่ก่อให้เกิดความเครียดในระดับปานกลาง 5 อันดับแรก คือ การไม่มีเวลาทบทวนบทเรียน ความเข้าใจบทเรียน การฝึก

ปฏิบัติในสถานที่ที่ไม่คุ้นเคย การไม่มีเวลาพักผ่อนและการที่สังคมไม่เห็นคุณค่าของวิชาชีพพยาบาล นอกจากนี้เมื่อนักศึกษาเข้าเรียนยังต้องพบเจอปัญหาและปรับตัวกับสถานการณ์ใหม่ๆ ดังเช่นการศึกษาของ อุไร วิรุฬห์วิริยางกูร (2544) พบว่านักศึกษาชั้นปีที่ 1 มีความเครียดมากในด้านชีวิตการอยู่หอพัก ด้านสัมพันธภาพกับรุ่นพี่และอาจารย์ที่สอน และด้านกิจกรรมรับน้อง

สำหรับนักศึกษาที่ก้าวเข้าสู่การศึกษาในวิชาชีพพยาบาลนั้นต้องมีการปรับตัวอย่างมาก เนื่องด้วยลักษณะการเรียนการสอนที่มีความเฉพาะตัวและเข้มงวดเพราะเกี่ยวข้องกับความปลอดภัยและชีวิตของมนุษย์ นักศึกษาต้องมีความรับผิดชอบสูง ใช้ความอดทน เสียสละในการดูแลผู้ป่วย รวมถึงความละเอียดรอบคอบ ระมัดระวังในการทำกิจกรรมการพยาบาลต่างๆ เพื่อดูแลให้ผู้ป่วยมีความปลอดภัยในชีวิตมากที่สุด นอกจากนี้นักศึกษายังต้องมีการปรับตัวในเรื่อง การต้องอยู่ห่างไกลจากครอบครัว พึ่งพาตนเองมากขึ้น ต้องสร้างสัมพันธภาพกับคนที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็น เพื่อน ครูอาจารย์ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในสถานที่ฝึกปฏิบัติงานรวมทั้งผู้ป่วย ซาบีเออร์ (Xabier, 2007) ทำการศึกษาเรื่อง แหล่งของความเครียดในนักศึกษาพยาบาลที่ฝึกปฏิบัติงาน ผลการศึกษาพบว่า แหล่งที่ทำให้เกิดความเครียดคือ รู้สึกว่าตนเองไม่มีความสามารถ สร้างสัมพันธภาพกับผู้ป่วยไม่ดี ขาดการควบคุมสัมพันธภาพและมีอารมณ์ทุกข์ร่วมไปกับผู้ป่วย ปัญหาความสัมพันธ์กับอาจารย์และเพื่อน สุดท้ายคือการทำงานหนัก ส่วนเฉยลา ชูและคณะ (Sheila S., 2002) ศึกษาการรับรู้ความเครียดและพฤติกรรมแสดงออกทางด้านพยาธิ จิตและสังคม ในนักศึกษาพยาบาลที่อยู่ระหว่างการฝึกปฏิบัติงานทางคลินิก พบว่านักศึกษาเครียดในเรื่องความรู้ ความเชี่ยวชาญ และทักษะในการดูแลผู้ป่วยมากที่สุด

สุวรรณ มหัตนรินทร์กุลและคณะ (2540) ได้แบ่งสาเหตุของความเครียดออกเป็น 2 สาเหตุใหญ่ๆ คือ ความต้องการหรือความกดดันจากภายนอกร่างกาย และความต้องการหรือความกดดันจากภายในร่างกาย เช่น ความหิว เหนื่อยล้า เจ็บปวด ความต้องการหรือความกดดันทางจิตวิทยา เช่น มุมมองของแต่ละคน ผลประโยชน์หรือสิทธิพิเศษ ความคาดหวัง ผลทางจิตวิทยาจากประสบการณ์ที่ผ่านมาในอดีต ซึ่งองค์ประกอบภายในจิตใจมีมากมายที่มีผลต่อการเกิดความเครียด ซึ่งลาซารัสและโพล์คแมน (Lazarus & Folkman, 1984) ได้กล่าวไว้ว่า ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองเป็นปัจจัยสำคัญตัวหนึ่งที่สามารถทำนายความเครียดได้

นักศึกษาพยาบาลต้องขึ้นฝึกปฏิบัติบนหอผู้ป่วย ต้องดูแลผู้ป่วยที่ตนเองได้รับมอบหมาย และต้องมีการตัดสินใจในการให้การพยาบาลโดยอาศัยจากการประเมินข้อมูลและสถานะของผู้ป่วย ซึ่งมีความแตกต่างกันในแต่ละบุคคล รวมถึงมีความซับซ้อนตามระยะอาการของโรคของผู้ป่วยแต่ละรายโดยเฉพาะในระยะเวลาที่เร่งด่วน ซึ่งอาจทำให้การตัดสินใจอาจผิดพลาดหรือไม่เป็นไปตามที่คาดหวังไว้ อาจส่งผลต่อนักศึกษาทำให้เกิดความขัดแย้งในใจ เครียด รู้สึกผิด ทำให้สูญเสีย

ความมั่นใจและความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองได้ (Gillies, 1989) ซึ่งความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองนั้นเป็นการรับรู้ของบุคคลว่ามีความสำคัญ มีความสามารถ และมีประโยชน์ต่อสังคม (Coopersmith, 1981) โดยที่ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองจะเปลี่ยนแปลงไปตามวัย วุฒิภาวะสิ่งแวดล้อม และสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิต เช่น ถ้าบุคคลเจอกับเหตุการณ์ที่ดี ประสบความสำเร็จในชีวิต ก็จะทำให้ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองสูง ในทางตรงกันข้ามถ้าบุคคลเจอกับเหตุการณ์ที่ไม่ดีไม่ประสบความสำเร็จในชีวิต ก็จะทำให้ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองลดต่ำลง รู้สึกว่าตนเองไม่มีความสามารถ ไร้ประโยชน์ ไม่เป็นที่ต้องการของสังคม ส่งผลให้ประสิทธิภาพในการทำงานลดต่ำลง เกิดความวิตกกังวลและความเครียดสูง การประเมินตนเองในด้านลบจะมีผลต่อการเรียนทั้งทฤษฎีและการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษา อีกทั้งไม่สามารถเป็นแบบอย่างทางสุขภาพที่ดีให้แก่ผู้ป่วย ทั้งทางกายและทางจิต เกิดปัญหาการปรับตัวต่อการเรียนและการสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น อีกทั้งยังทำให้ไม่กล้าแสดงออก ต้องพึ่งพาผู้อื่นเสมอ ไม่กล้าเผชิญกับความขัดแย้ง ไม่กล้าแสดงบทบาทที่ชัดเจน ทำให้ไม่เกิดความเป็นอิสระทางวิชาชีพ นักศึกษาพยาบาลจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองและพัฒนาความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองให้สูงขึ้น เพื่อเตรียมตัวเป็นพยาบาลวิชาชีพที่ดี ซึ่งหากนักศึกษามีความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองสูง จะทำเห็นว่าตนเองสำคัญ ส่งผลให้เกิดการจัดการได้ดี ทั้งในการฝึกปฏิบัติ การพัฒนาตนเองให้มีความเข้มแข็ง และมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้ป่วย (Ohlen & Segesten, 1998 อ้างถึงใน Deborah, 2000) ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองยังมีความสำคัญยิ่งต่อการปรับตัวทางด้านอารมณ์ สังคม และ การเรียนรู้ของนักศึกษาเพราะจะช่วยให้จิตใจมั่นคงสามารถดำรงตนประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องดีงามและสำนึกในหน้าที่ของตน เกิดความภาคภูมิใจและความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองและวิชาชีพ

ซึ่งจากการศึกษาของดีโบราห์ (Deborah, 2000) ที่ทำการศึกษาระยะยาวในเรื่องความเครียดและความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองในนักศึกษาพยาบาล ศึกษาโดยติดตามกลุ่มตัวอย่างเป็นระยะเวลา 3 ปีและทำการประเมินความเครียดและความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง ทั้งหมด 5 ครั้ง คือเริ่ม module ที่ 3 หลังจากเริ่มเรียนทางคลินิกได้ 2 สัปดาห์ เริ่มเรียนในปีที่ 2 เริ่ม module ที่ 6 หลังจากเริ่มเรียนทางคลินิกได้ 5 สัปดาห์ เริ่มเรียนในปีที่ 3 และวันสุดท้ายของการเรียนปีที่ 3 ผลการศึกษาพบว่า ระดับของความเครียดสูงที่สุดในตอนเริ่มเรียนของปีที่ 3 และความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองจะต่ำสุดในวันสุดท้ายของการเรียนปีที่ 3 ส่วนมณฑกานต์ สุนปาน (2543) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล แรงจูงใจในการศึกษาวิชาการพยาบาล ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมสถาบัน และการรับรู้ภาวะสุขภาพ กับความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของนักศึกษาพยาบาล สถาบันการศึกษาพยาบาลของรัฐกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาพยาบาลส่วนใหญ่มีคะแนนความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง อยู่ในระดับปานกลาง (ร้อยละ 67.16) การรับรู้ภาวะ

สุขภาพ ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมสถาบัน แรงจูงใจในการศึกษาวิชาการพยาบาล และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความรู้สึกรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของนักศึกษาพยาบาล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และตัวแปรที่สามารถร่วมกันพยากรณ์ความรู้สึกรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของนักศึกษาพยาบาลได้คือ การรับรู้ภาวะสุขภาพ ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมสถาบันและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และจากการศึกษาของภัทรจิต ต้นภูดล (2542) พบว่าความเครียดมีความสัมพันธ์ทางลบกับความรู้สึกรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง

วิทยาลัยเชียงราย เป็นสถาบันการศึกษาของเอกชน ที่ได้เปิดหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต มาแล้วเป็นเวลา 4 ปี ซึ่งพบว่ามึนักศึกษาที่ลาออกจากคณะไปแล้วทั้งสิ้น 15 คน จากการพูดคุยให้คำปรึกษาแก่นักศึกษากลุ่มนี้ ปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักศึกษากลุ่มนี้จะเป็นเรื่องที่ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับลักษณะการเรียนการสอนได้ ผลการเรียนไม่ดี ปัญหาส่วนตัว ไม่ว่าจะเป็นการคบเพื่อนต่างเพศ ปัญหาภายในครอบครัวและเศรษฐกิจการเงิน ซึ่งปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นเช่นเดียวกับกลุ่มนักศึกษาที่มีปัญหาขาดเรียนบ่อยในปัจจุบัน ส่งผลให้นักศึกษากลุ่มนี้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทั้งในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติต่ำ

จากปัญหาดังกล่าวผู้ศึกษาในฐานะที่เป็นบุคลากรในวิทยาลัยเชียงราย จึงต้องการศึกษาความเครียดและความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของนักศึกษาคณะพยาบาลศาสตร์ วิทยาลัยเชียงราย เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการวางแผนการเรียนการสอนหรือการจัดกิจกรรมที่จะช่วยสร้างความรู้สึกรู้สึกมีคุณค่าในตนเองและลดความเครียด เพื่อที่จะได้นำไปสนับสนุนให้ความช่วยเหลือได้ตรงตามความต้องการของนักศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาความเครียดและความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยเชียงราย
2. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเครียดและความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยเชียงราย

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษานี้ เป็นการศึกษาความเครียดบนพื้นฐานทฤษฎีชีวภาพพฤติกรรมของความเครียด (A biobehavioral model of stress) สิ่งที่เป็นตัวบอกความเครียดได้แก่ ลักษณะที่แตกต่างกันในการรับรู้ความเครียดของแต่ละคน ที่มาของความเครียด และผลของความเครียดที่เลือกร่องรอยไว้ที่ความเจ็บปวด สูญเสียหน้าที่ของระบบต่างๆ และศึกษาความรู้สึกมีคุณค่าใน

ตนเองตามแนวคิดของคูเปอร์สมิท โดยปัจจัยที่มีผลต่อความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง คือ องค์ประกอบภายนอกตน ซึ่งแบ่งเป็น 2 แหล่ง คือ จากด้านทั่วไปและด้านสังคม ส่วนองค์ประกอบภายในตนคือ จากลักษณะทางกายภาพ ค่านิยม อารมณ์ เป็นต้น โดยทำการศึกษาในนักศึกษาคณะพยาบาลศาสตร์ ชั้นปีที่ 1 - 4 ปีการศึกษา 2552 วิทยาลัยเชียงราย ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาของเอกชน ใช้ระยะเวลาในการศึกษาตั้งแต่เดือนมกราคม 2553 - เมษายน 2553

คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

ความเครียด หมายถึง ความรู้สึกกดดัน ไม่มีความสุขจากสถานการณ์หรือสิ่งเร้าที่มากระทบต่อตนเอง จากภายในและภายนอกร่างกาย ระดับของความเครียดไม่ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่จะขึ้นอยู่กับความรู้สึกหรือการแปลความหมายของเหตุการณ์ที่มีต่อตนเอง สิ่งที่เป็นตัวบอกความเครียด ได้แก่

1. ความไวต่อความเครียด (Susceptibility to stress) หมายถึง แนวโน้มที่จะเกิดความเครียดในแต่ละบุคคล บอกถึงความทนทานหรือความสามารถในการปรับตัวต่อความเครียดว่ามากหรือน้อย
2. แหล่งที่มาของความเครียด (Sources of stress) หมายถึง แหล่งหรือสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดบุคคลเกิดความเครียด
3. อาการของความเครียด (Symptom of stress) หมายถึง อาการที่เกิดขึ้นในระบบต่างๆ ของร่างกายที่เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กับความเครียด

ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง หมายถึง การที่บุคคลรับรู้ เชื่อในความรู้ ความสามารถ พลังอำนาจ และความสำเร็จของตนเอง เกิดความภาคภูมิใจในตนเองและแสดงพฤติกรรมที่เป็นที่ยอมรับแก่สังคมได้อย่างเหมาะสม ปัจจัยที่มีผลต่อความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง ได้แก่

1. ปัจจัยภายในตน หมายถึง ลักษณะเฉพาะของบุคคลที่มีผลให้บุคคลเห็นคุณค่าในตนเองแตกต่างกันออกไป เช่น ลักษณะทางกายภาพของบุคคล ความสามารถ ปัญหา โรคต่างๆ อารมณ์ และค่านิยม เป็นต้น
2. ปัจจัยภายนอกตน หมายถึง สภาพแวดล้อมภายนอกบุคคลที่มีส่งผลให้บุคคลเกิดการเห็นคุณค่าในตนเองที่แตกต่างกัน ประกอบด้วย 3 แหล่งใหญ่ๆ คือ ด้านทั่วไป ด้านสังคม และด้านครอบครัว

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1. ทำให้ทราบระดับความเครียด แหล่งที่มาของความเครียด และอาการของความเครียด ในนักศึกษาพยาบาล ซึ่งสามารถนำข้อมูลที่ได้มาประกอบกับการให้คำปรึกษาแนะนำแก่นักศึกษา
2. ทำให้ทราบระดับความรู้สึกรู้สึกมีคุณค่าในตนเองในนักศึกษาพยาบาล ซึ่งสามารถนำข้อมูลที่ได้มาประกอบการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างให้นักศึกษามีระดับความรู้สึกรู้สึกมีคุณค่าในตนเองที่สูงขึ้น

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved